

DOKUMENTUM

ÚJABB TALLÓZÁS A KASSAI NAPLÓBAN

ÚJABB ELFELEJTETT JÓZSEF ATTILA-VERS

Az 1926. év nem volt jelentéktelen a Kassai Napló történetében. Az ez évi január 1-i szám főszerkesztőnek dr. SzepeSSI Miksát és Telléry Gyulát tünteti föl. „Szerkesztésért és kiadásért felelős: Sikora Emil.” Telléry Gyula régi újságíró, 1922 tavaszán ünneplik huszonöt éves újságírói működését, ekkor a Szepesi Lapok főszerkesztője. Sikora a lap tulajdonosának, a Globusnak nyomdaigazgatója. A lapnak, mely eddig *Az Újság* (*Kassai Napló*) jelzéssel jelent meg, március 10-től kezdve ismét *Kassai Napló* a főcíme, és *Az Újság* az alcím, november 6-ától pedig ez az alcím is elmarad. Ugyanettől a naptól kezdve a szerkesztői gárda jelzésében is lényeges változás áll be: Politikai főszerkesztő: Telléry Gyula — Szerkesztő: Szentmihályi Valéria — Prágai szerkesztő: Dr. Tomori János — Budapesti szerkesztő: Dr. Farkas Imre („Gellért szálloda”) — Bécsi szerkesztő: *Szemere Pál* (*Wien, II. Taborstrasse 7.*) — Szerkesztésért és kiadásért felelős: Dr. SzepeSSI Miksa ügyvezető-főszerkesztő. SzepeSSI 1927 márciusában ismét megnyitja ügyvédi irodáját, és ezért kiválik a szerkesztőségből. Ezután „Felelős szerkesztő: Körtvélyessy Miklós”, főszerkesztő Telléry Gyula, a többi szerkesztő marad, mint eddig, de a névsor gyarapodik a közigazdasági rovatvezető Szöllös Gyulával. Mindez 1927. március 16-án történik. Március 28-ától kezdve csak Körtvélyessy és Telléry jelzik az újságot, a többi szerkesztő neve már lemaradt a lapról. Ez az adathalmaz fölöslegesnek tűnnék föl, ha nem volna itt egy párhuzamosság, ami az embert kísértésbe hozza, hogy összefüggést keressen a dátumok egybeesése között, noha lehet, hogy csak véletlen műve az egész. A két jelentős szerkesztőségi változás dátuma — mint láttuk — 1926. november 6. (esetleg november 5) és 1927. március 16. meg 28. Nos, József Attilának a Kassai Naplóban először ugyan 1925. november 1-én jelenik meg verse (ld. Vigilia 1971 december), azután elhallgat itt, de 1926. november 14-től 1927. március 20-ig tizennyolc verse olvasható ebben a lapban, januárt kivéve egymás után minden vasárnap (de január 30-án egyszerre három).

1926. november 14-én jelenik meg tehát újabb József Attila-vers a Kassai Naplóban, de nevével az újság olvasói már a november 9-i számban is találkoztak. Ekkor jelentik be a *Móricz Zsigmond Kassán* című cikkben a kassai haladó ifjúság immár kétéves kultúregyesületének, a Renaissance-nak művelődési terveit: „A magyar irodalom, művészet és tudomány reprezentánsainak kassai előadási ciklusa” — „Könyvkiadó-vállalatot is létesített a Renaissance kultúregyesület”, amely „jelentős tényezője lett Kassa, sőt egész Szlovénia magyar kultúréletének”. Már a közeli hetekre ígérték a Renaissance-könyvtár első füzetét. 48—64 oldalas „könyvek” lesznek ezek, és négy koronás árban fogják forgalomba hozni (összehasonlításképpen: a Kassai Napló egy-egy száma egy korona). „A legkitűnőbb szlovéniai, magyarországi, erdélyi és külföldi írók munkáit fogja tartalmazni a Renaissance-könyvtár, melynek első sorozatában Barta Lajos, Dévény Jenő, Farkas István, Garami Ferenc, Győry Dezső, Ignó, Jarno J. [József], József Attila (kiemelés tőlem), Juhász Á. [Pád], Kaczér I. [llés], Sándor Imre, Sárosi Árpád, Sebesi Ernő és Sipos Iván munkáival fog találkozni a közönség.” Tudomásom szerint (ez az adatom azonban még ellenőrizendő!) összesen hét kötete jelent meg a Renaissance-könyvtárnak, de József Attila versei nincsenek köztük.

Érdemes itt egy kis kitérőt tenni a Renaissance előadássorozatával kapcsolatban. Első előadóknak Móricz Zsigmondot és Szabó Dezsőt sikerült megnyerniök. Móricz 1926. november 11-én a modern irodalom új irányvonalairól „adott képet” „a közönségnek”, és legújabb írásaiból is olvasott föl szemelvényeket. *Beszélgetés Móricz Zsigmonddal* címen a Kassai Naplóban éppen az a száma közöl interjút, amelyben újra megszólalt itt József Attila. Elmondja Móricz, hogy járt ő már más-kor is Kassán, így nevezetesen közvetlenül érettségije után is azzal a szándékkal,

hogy drámai színész lesz. A színgazgatót keresve egy színészbe botlott, akinek bejelentette, hogy „drámai színész” akar lenni. „Ezzel a természettel? — volt a válasz. — Ezzel csak komikus lehet.” A letört fiatalember már meg sem kereste a direktort. Beszámolt Móricz arról is, hogy Kodály Zoltánt fölkererte, készítsen zenét Odüsszeusz című operaszövegéhez, de Kodály halogatja a munkát, pedig már egy éve hever nála a kézirat. Arra a kérdésre, min dolgozik most, ezt válaszolta: „Napoleon-dramát csinálok, de nem tudom, színre kerül-e valamikor is. Nincs színész az egyes szerepekre.” Tulajdonképpen „Jozefin tragédiája”. (Kassai Napló, 1926. november 14.)

Móricz Zsigmond szereplése harmonikus nagy siker volt. Szabó Dezsőé botrányba fulladt. Ő körútat tervezett a Renaissance rendezésében. (Kassai előadásai: december 18. — Ady Endre költészete és jelentősége; december 19. — Korunk irodalmi válsága; december 20. — Az én utam, művészetem lényege, eszközei és célja.) A Kassai Újságban írt cikkében azzal vádolta meg a rendezőseget, hogy kevesebb pénzt adott neki, mint ami járt (a bruttó jövedelem 40%-át kérte és meg is kapta). Egy másik városban a rendezők kénytelenek voltak személyi kölcsönt fölvenni, mert Szabó Dezső már az előadás előtt követelt egy nagyobb összeget. A Kassai Napló szerkesztősége így summázta véleményét: Szabó Dezső markáns alakja a magyar irodalomnak, de „szlovenszkói felolvasó körútját szerződésszegéssel kezdte és rágalmazásokkal folytatta: személyes primadonnáskodásból lemondta az eperjesi előadást és rágalomhadjáratot indított a Renaissance kultúregyesület ellen”. Lehet, hogy félrevezették, de utána kellett volna néznie, mi az igazság. (Kassai Napló, 1926. december 24.). A Ruzsinszkói Napló (Keleti Újság) még erősebben fogalmaz már a címében is: „Szabó Dezső alaposan becsapta Ruzsinszkó magyarságát.” Megokolja: „Kétezer korona előleget vett fel előadásaira, de az előadásokat nem tartotta meg sem Ungvárott, sem Munkácson, csak Beregszászot, de ott is botrányokat rendezett.” (1926. december 28.)

Visszatérve már most József Attilára, a költő — mint ismeretes — 1925 őszén Bécsbe ment, és itt tíz hónapot töltött. Bécsi tartózkodása alatt csak egy verse jelent meg a Kassai Naplóban (1925. november 1.). Amikor az említett tizenhét költeményét közölte a Kassai Napló, a költő már nem volt Bécsben. Ezért nem teljesen szabatos Bokor László igen színvonalas, alapos tanulmányának (József Attila Bécsben, I. tk. 1963, 6. sz.) ez a mondata: „A verseiért járó honoráriumokból is igen gyéren csurrant-csöppent, a bécsi hónapok alatt összesen húsz verse jelent meg bécsi, csehszlovákiai és magyar lapokban. Ha még a *Kassai Napló* viszonylag magas, versenkénti húszkoronás tiszteletdíját számítjuk is, alig jelenthet többet mindez havi 40—50 schillingnél” (669—70. l.). Tudjuk, hogy József Attila Bécsben megismerkedett a magyar emigránsokkal, azt is tudjuk, hogy a magyar emigránsok kapcsolatban állottak a csehszlovákiai magyar írókkal, lapokkal. Pokor László értesít, hogy a költő baráti köréhez tartozott Fritz (Forgács) Béla emigráns is, akinek újságárusító standja volt, és akit ebben a foglalkozásában József Attila időnként helyettesített is. Láttuk, hogy éppen a szóban forgó időben, a versek megjelenésének idején külön bécsi szerkesztője is volt a Kassai Naplónak Szemere Pál személyében. A Kassai Napló 1922. január 1-i száma közli tudósítóinak teljes névsorát városok szerint, így többek között: Budapesten Liptófalvy István, Berlinben Márai Sándor, Bécsben Szemere Pál. Tehát Szemere már régi munkatársa a lapnak, akkor is az volt, amikor József Attila Bécsben tartózkodott. Elképzelhető, hogy József Attila, mielőtt Bécsbe elhagyta, több versét átadta, talán éppen Szemere Pálnak vagy Fritz-Forgácsnak vagy akár valaki másnak, akinek kapcsolata volt a szlovenszkóiakkal, esetleg éppen azzal a céllal, hogy az említett és tervbe vett Renaissance-könyvtár egyik füzeté gyanánt megjelenjen. Így kerülhettek aztán a Kassai Naplóba. Az elképzelést alátámasztja a versek keletkezési időpontja: többségükben korábbi időkben születtek meg. Egynek, az alább közlendőnek keletkezési időpontját nem tudni, a többi tizenhétből egy 1924-ből való, nyolc 1925-ből, hét 1926-ból és csak egy (*Virág*, későbbi címén: *Kultúra*) született 1927-ben.

Ennek az 1926. november 14-től 1927. március 20-ig napvilágot látott tizen-nyolc versnek a Kassai Napló-beli megjelenését számon tartja a kritikai kiadás is — egy kivételével. Érthetetlen, hogyan kerülhette el a kutatók figyelmét a „sorozat” hetedik darabja, amely *Feleségem* címmel a Kassai Naplónak éppen a karácsonyi számában jelent meg. Az 56 oldalas karácsonyi szám irodalmi mellékletében található ez a költemény. Bár szombat van, de az irodalmi melléklet címe a szokásos: „A Kassai Napló vasárnapja”. (Ezt a melléklet-címet az újság 1922 júliusa óta használja.) Igaz, most nem a melléklet első lapján jelenik meg József Attila, mint eddig minden alkalommal novemberben és decemberben, ezúttal az első oldalt (számozás szerint a 9-et) Győry Dezső három verse kapta. József Attila a 13. oldalon található Kelembéri Sándor és B.[erkesnél] Palotai Boris versei társaságában. Rajtuk kívül még a következő költők szerepelnek ebben a karácsonyi számban (előfordulási sorrendben): Mihályi Ödön, Dévény Jenő, Földes Sándor, Jarno József, Kassai Zoltán, Sebesi Ernő, Urr Ida, Szabolcska Mihály (Karácsony felé), Mécs László (Csak menj!) és Kosztolányi Dezső (Fiac). A karácsonyi szám prózai szerzői közül Sípos Ivánt azért említem meg, mert róla azt írja a Kassai Napló 1926. december 29-i száma, hogy éppen ezen a karácsonyi napon lett öngyilkos Budapesten (ezúttal kísérletről lehetett szó, mert a Magyar Irodalmi Lexikon 1932-re teszi öngyilkosságát).

József Attila *Feleségem* című elfelejtett versének lelőhelye tehát: Kassai Napló 1926. december 25. szombat, XLII. évf. 291. sz. 13. oldal. Az eredeti helyesírással és tördeléssel közlöm:

I.

Engem küldtek mindig boltba gyermekkoromban
Az ostobák engem nevettek mindig jobban
En a feleségem megtaláltam.
Az én feleségem szeme hús akár a gyógyszertárak
És mint a harmatos dombok melyeket hegyes galambok
 körüljárnak
Az én feleségem patak mélyén neveli csókjait olyan tiszták.
Van-e valami fölmutatandó frissebb a most vágott
 almagerezdnél?
Van-e valami erősebb a tűzvészben fennhangon éneklő
 szíveknél?
Vasasok én mindig pártoltalak benneteket
Állítsatok magas szerkezetet
Az én feleségem alá.
En a feleségem megtaláltam
És most az uccára kimegyek
Lássák meg az én arcomat a komor kapuk
Es nyíladozzanak és örüljenek.

II.

Ki az akinek szomjúságára az ivóvíz zavara leülepszik?
Ki az aki komiszok közt igazat tesz a szépségével?
Az én feleségem nógat engem:
Nosza keress kenyeret hamar a te két karod erejével.
Az én feleségem nevet engem:
Nosza fuss kalapod után míg a szoknyám legszebben
 lobog...
Az én feleségem igazán nagyon szép
Összecsókol munka után ha megmosdatott.
Gyere kedves
Erre jönnek barátaim — a mi esténk összehozóan holdas —
Kinyitóm én az ablakot a szebbiket hogy te eléjük
 kihajolhass.

Írta és közzétette ZIMÁNDI P. ISTVÁN